

BOSNA'DA BİR TÜRK GELENEĞİ "SEVDALUK" (TUZLA- TEOÇAK ÖRNEĞİ)*

Cemile TEKİN**

ÖZET

Osmanlı Devleti Bosna'yı fethettiğinde Boşnaklar diğer Balkanlı kavimlerden farklı olarak Bogomil idiler. Ahlaki değerleri Türklerle uyduğu için kısa sürede Müslüman oldular. Bu tarihi değişim, Boşnaklar için bir dönüm noktasıdır. Çünkü İslami kurallar çerçevesinde hayatlarını yeniden düzenlediler.

Bosnalı Müslümanlar, Hristiyanlardan ayrı olarak tarihte Hz. Muhammed'in Müslümanların tümünce bilinen toplumu kaynaştırmaya yönelik uygulamaları ile Türklerin bazı örf ve âdetlerini örnek olarak aldılar. Bunlardan biri, Hz. Peygamber'in hicret sırasında Medine'de ensar ve mühacirini kardeş yapmasıdır ki, buna Muâhât denmektedir. İkincisi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ortaya çıkan Bâciyân-ı Rûm olup bu teşkilat, yeni fethedilen topraklarda Türk kadınlarının örgütlenmesini sağlamıştır. Bosnalı Müslüman kadınların İslam ve Türk tarihinden esinlenerek kendi aralarında kurdukları "*Sevdaluk*", Muâhât ile Bâciyân-ı Rûm'un geçen yüzyıldaki devamı gibidir.

Boşnakça'ya Türkçeden geçen "*Sevdaluk*" kelimesinin anlamı, aşk ve sevgidir. "*Sevdaluk*" kurmanın çeşitli sebepleri vardı. Bunlar; çocukların eğitimini sağlıklı bir ortamda yapmak, ev inşası için borç para almak; tarım işlerinde birbirine yardım etmek; savaşlarda ölen Müslümanların ortada kalan çocuklarına sahip çıkmaktır.

Aynı köy veya mahallede oturan iki sülalenin yaşça büyük olan kadınları, bir törenle "*Sevdaluk*" dostluğunu kuruyorlardı. Bundan sonra bu iki ailenin kadın ve erkekleri ile çocukları birbirini akraba olarak görüyorlar; sıkıntılı zamanlarında maddi ve manevi destek veriyorlardı.

"*Sevdaluk*" kurulduktan sonra iki ailenin erkekleri arasında olumsuz bir durum yaşanmazdı. Bunlar, akraba gibi olurlar, çocuklarının eğitiminde ortak hareket ederlerdi. Aynı şekilde gençler arasındaki münasebetler de kardeşçe olurdu. Birbirlerini kardeş olarak gören "*Sevdaluk*" kuranların çocukları arasında sanki kan bağı varmış gibi evlilik de olmazdı.

"*Sevdaluk*" geleneği, Bosnalı Müslümanlar arasındaki bağı güçlendirmiş; bu sayede Boşnakların millet olma anlayışına katkı sağlanmıştır. Bugünkü Bosna-Hersek Devleti'nin temelinde kadınların kurdukları "*Sevdaluk*" geleneğinin etkisi göz ardı edilemez.

Anahtar Kelimeler: Sevdaluk, Boşnaklar, Bosna Müslümanları

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi S.B.B.F. Tarih Bölümü, El-mek: cemileh@hotmail.com

A TURKISH CUSTOM IN BOSNIA (TUZLA- TEOÇAK EXAMPLE)

ABSTRACT

Apart from other Balkan nations, when the Ottoman Empire conquered Bosnia, Bosnians were Bogomil. As the moral views matched quite suitability with Turks, they became Muslims in a very short time. This historical change was a milestone for Bosnians. Because they revised their living conditions according to the Islamic norms.

Bosnian Muslims, apart from Christians, adopted some of the customs from Turks that were prosecuted in order to harmonize the society that were suggested by Hz. Muhammed known by all the Muslims .One of them was that during the hegira in Medina, Hz.Muhammed declared Ensar and Muharicini as brothers which is called Muahat. The second one was Baciyan-ı Rum that became common during the establishment of the Ottoman Empire which provided the Turkish women organize in the conquered areas. "Sevdaluk" which was found among the Bosnian Muslim women being inspired from the history of Islam and Turks considered as a continuation of Muahat and Baciyan-I Rum from the previous century.

The meaning of this word which passed from Turkish into Bosnian was love and affection. There were some reasons constituting "Sevdaluk". These were; providing the children's education in a well-conditioned occasion, borrowing money for constructing houses, helping each other in agricultural activities, embracing the Muslim orphans left behind the war.

The elder women of two different families who were living in the same village or neighborhood were making the "Sevdaluk" partnership with a ceremony. After that ceremony, all the male and female members of those families began to see each other as relatives; give support morally and materially even in trouble.

After setting up "Sevdaluk", the families never have any problems. Those were like relatives and act together in their education. Also, the relationships between the children were always brotherly. The young of "Sevdaluk" families didn't get married supposing that they have a blood relation between the two.

The "sevdaluk" custom, made the bounds stronger between Bosnian Muslims and so had an important contribution in becoming a community. At the base of today's Bosnia- Herzegovina the effects of Sevdaluk custom which was found by women cannot be ignored.

Key Words: Sevdaluk, Baosnians, Bosnia Muslims.

Giriş

İnsan dünyaya geldikten sonra onun hayatını tanzim eden toplumun genelince kabul edilmiş birtakım kurullarla karşılaşır. Bunlardan bazıları yazılı, bazıları ise sözlüdür. Örf ve âdetler yazılı olmayanlar sınıfına girer. Bir toplulukta benimsenmiş ortak alışkanlık ve usullerin tamamına örf denir. Örneğin, evliliklerde düğün yapmak bir öftür. Âdet ise, toplumlarda yerleşmiş usul, kaide ve göreneklerdir. Örneğin, bazı bölgelerde gençleri erken evlendirme bir âdettir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Bosna Krallığı'nın 1463 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle o zamana kadar heretik¹ kilise tarafları yani Bogomil olan Boşnakların büyük çoğunluğu diğer Hıristiyan mezheplerinden farklı olarak ahlaki esaslardaki görüş benzerliği ve Katolik kilisesinin baskılarına tepkili olmaları sonucunda atalarının dininden vazgeçip İslamiyet'e sarıldılar. Din kardeşleri olan Türklerle yakından ilişki kurdukları için Balkanlı Hıristiyanlarca Türk olarak algılandılar.

Dini öne çıkaran Bosna Müslümanlarında milliyet duygusu zayıftır. Bundan dolayı, Avusturya-Macaristan işgaline kadar (1878) milliyet anlayışı gelişmedi. Ağalar, beyler ve okumuş kesim Boşnak olduklarını ve Hırvatça konuştuklarını söylerken halk, hangi milliyete mensup olduğunu bilmiyordu².

Bosna'nın yerlisi olan Müslümanların haricinde, bu bölgeye Anadolu'dan gelmiş insanlar da vardı. Bunlar, Bosna Krallığının düşüşünden ve topraklarının Osmanlı Devleti'nin sınırları içine tam olarak alınmasından sonra memur, işveren veya esnaf olarak Bosna'ya gelip yerleşmişlerdir. Dört yüz yıl boyunca, bu topraklarda birlikte yaşadıkları toplumun dilini ve âdetlerini öğrenmiş; kendi yaşam tarzlarını da yerli Müslümanlara benimsetmişlerdir³. Bu nedenle Bosna'da hâlâ Türklerden kalma değişik âdetleri görmek mümkündür. Araştırma konusu olan "Sevdaluk" geleneği bunlardan birisidir.

Müslümanlar arasında güçlü bağların oluşturulması örneğine daha Peygamber'in sağlığında rastlanmaktadır. Bilindiği üzere Hz. Muhammed, İslamiyet'i yaymaya başlayınca Mekke müşriklerinin baskıları yüzünden Medinelilerle 1621-1622'de yapılan Akabe Biatlarından⁴ sonra Medine'ye kendisine inananlarla birlikte göç etmek zorunda kaldı. Hicretten hemen sonra düzenlediği kardeşlik akdi ile her bir Mekkeli'yi yani muhaciri bir Medineli Müslüman'la yani ensar ile kardeş yaptı⁵. Muhacirlerle ensar öz kardeş gibi, ellerindeki imkânları paylaşma yönüne gittiler. Böylece tüm mal varlıkları Mekke'de kalan muhacirlere önemli ölçüde maddi ve manevi destek sağlanmış oldu⁶. Buna İslam tarihinde Muâhât denmiştir⁷.

Hz. Peygamber'in Muâhât'ı örnek alınarak Osmanlı Devleti'nin XIV. yüzyıl başlarında kuruluşu sırasında "*Bâciyân-ı Rûm*" adıyla kadınların örgütlendiği bilinmektedir. Âşikpaşazâde'ye göre, Bâciyân-ı Rûm'u Hacı Bektaş-ı Veli'nin kızı gibi kabul ettiği Hatun Ana adlı kadın kurmuş⁸; Anadolu'da Müslüman hanımların yeni fethedilen topraklarda işbirliği içinde hareket etmelerini sağlamıştır⁹.

Beşeriyet tarihinde bir benzeri görülmeyen Muâhât yani Müslümanların birbirleriyle kardeş olmaları düzenlemesi konusunda Hz. Peygamber ümmetine örnek teşkil etmiş; değişik adlar altında aralarında kurdukları bağlarla bu geleneği devam ettirmişlerdir. Bâciyân-ı Rûm, bunun bir tezahürüdür. Bosna'daki Sevdaluk, geçen yüzyılda Bosnalı Müslümanların, ensar ve muhacirin ile Bâciyân-ı Rûm'un yaşadığı kardeşliği hayata geçirme uygulamasından başka bir şey değildir.

¹ Fransızca asıllı bu kelime "hérétique" olarak yazılır. "*Mezhep sapkınlığına değgin, sapkın mezhepli, dini eğri, yoldan sapmış, aykırı düşünceli*" anlamlarına gelmektedir. Tahsin Saraç, *Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayını, no. 423, s. 657.

² Antun Hangi, *Život i Običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1906, s. 94.

³ Branislav Djurdjev, "Bosna-Hersek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (DİA), VI, İstanbul 1992, s. 297-305.

⁴ Bk. Ahmet Önkal, "Akabe Biatları", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 211.

⁵ H. Reckendorf, "Ensâr", *İslâm Ansiklopedisi*, IV, İstanbul 1964, s. 276-277.

⁶ Bunun için bk. Hüseyin Algül, "Ensar", *DİA*, XI, İstanbul 1995, s. 251-252.

⁷ Bunun için bk. Hüseyin Algül, "Muâhât", *DİA*, XXX, İstanbul 2005, s. 308-309.

⁸ *Tevârih-i Âl-i Osman*, (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1332, s. 205.

⁹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Mikâil Bayram, *Bâciyân-ı Rûm*, Konya 1987; Orhan F. Köprülü, "Bâciyân-ı Rûm", *DİA*, IV, İstanbul 1991, s. 415.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Bosna-Hersek topraklarında değişik dinlerden insanlar yaşamaktadır. Bunların da bazı farklılarla birlikte Boşnaklarınkine benzer dostluk kurma âdetleri vardır. Esas konuya geçmeden önce karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmak için örneklerle Bosna-Hersek'te değişik dine mensup olanların dostluk ve kardeşlik kurma gelenekleri üzerinde kısaca durulacaktır.

Sırp'lar'da Kardeşlik Kurma Geleneği

Sırp'lar'da kardeşlik kurma, Sırbistan'ın bazı yerlerinde terk edilmiş bir örf ve âdettir. Güney Sırbistan'da hâlâ mevcuttur. Bu konuda Sırp'larda çok meşhur bir halk deyişi de vardır: “*Kardeşliği olmayan genç Sırp yoktur.*”

Kardeşlik bağı kurmak isteyen gençler Paskalyadan sonra ikinci pazartesi günü mezarlıklardaki taze otlardan toplarlar ve iki çelenk örerler. İki genç erkek çelenk yüzlerinde olduğu halde Tanrı ve Aziz George uğruna birbirlerini öptükten sonra çelenkleri değiştirirler; ardından akraba ve dostlarla birlikte kiliseye giderler. Kilisede papaz dua okuyup kardeşleri kutlar. “*Kardeşler*” tanrının huzurunda birbirlerine ölüme kadar sadık kalacağına, herşey müşterek olacağına, gerekirse yan yana vatan için savaşacaklarına ve savaşta onlardan ilk ölenin kalan için intikam alacağına yemin ederler; böylece kardeşlik kurma olayı töreni bitmiş olur¹⁰.

Boşnaklardan farklı olarak Sırp'lar'da kardeşlik için bir erkek bir kadını seçebilmektedir. Kardeş ilan edilen kadına karşı erkeğin kardeşlik duyguları beslemesi, başka duyguları işin içine karıştırmaması esastır.

Ulahlarda Kardeşlik Kurma Âdeti

Ulahlar, çocuklarına normalde başkalarıyla “kardeşlik” kurdurmazlar. Sadece yaşadıkları ortamlarda uyum sağlamaları için uygun bir çocukla kardeşlik kurmalarını kabul ederler. Bu, akraba arasında değil tesadüfî yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Ebeveynler çocuklarıyla kiliseye girildiklerinde buraya ilk gelen çocukla kardeşlik yapması için “*kardeşlik*” teklif ederler. Önerilen kardeşlik genelde reddedilmez.

Kilisede “kardeşlik ayini” yapılır. Bu esnada papaz: “*Tanrıyı, Aziz Yovan'ı ve kardeşliğini (kardeşlik kurulan çocuğun ismini söyleyerek) kabul ediyor musun?*” diye sorar. Karşıdaki çocuk “*kardeşliği kabul ediyorum*” diye cevap verdikten sonra bu ayin tamamlanmış olur¹¹.

Karadağlılarda Kardeşlik Kurma Uygulaması

Karadağlılar'da, Sırp'lar'dakinden farklı olarak gençlerin dışında çocuklar ve yaşlı insanlar arasında da “kardeşlik” bağı kurulabilir. Erkekler nasıl kardeş oluyorsa kadınlar ve ayrıca kadınlarla erkekler arasında da kardeşlik yapılmaktadır. Bu, özellikle erkek kardeşi olmayan kızlar ve kız kardeşi olmayan erkekler arasında kurulmaktadır.

Kardeşlik olayı birkaç sebepten olurdu. Bunlar; Allah'ı şahit kılarak akraba olmayanla yakınlık dostluk kurmak; bir sıkıntıda Allah'ın yardım ve esirgemesini kazanmak; hastaların “*kardeşlik*” olayı sayesinde iyileşeceğine inanıldığı içindir.

Karadağlı kadınlar arasında da kardeşlik, özellikle şenliklere ve sohbetlere birlikte giden kızlar arasında kurulur. Bu tür kardeşlik için kiliselerde ayin yapılmaz.

Karadağlılar'da kardeşlik kurma töreni Sırp'lar'la Ulahlar'dan farklıdır. İki dost Karadağlı, kardeşlik kurmak istedikleri zaman sağ kol damarlarından kan çıkartıp karşılıklı olarak sürüp yağladıktan sonra sarılarak ölüme kadar birbirlerine sadık olacaklarına yemin ederler. Çok samimi arkadaşlar hiçbir ayin ve merasim yapmadan da kendi aralarında anlaşip kardeşlik kurabilirler.

¹⁰ Nikola Lazaro, *Srbija Tokom Rata 1876 Godine*, Beograd 2006, s. 82.

¹¹ Mira Stevanović, “Bratimljenje u Crkvi”, *Sačuvajmo od Zaborava Časopis*, S. XI, s. 23-29.

Karar verildikten sonra o andan itibaren karşılıklı olarak "pobratim"/kardeşliğim diye hitap ederler¹².

Bosna'da yaşayan değişik unsurların kardeşlik kurma âdetleri üzerinde kısaca durulduktan sonra esas konu olan Bosna'da Sevdaluk Geleneği aşağıda incelenecektir.

Bosna'da Sevdaluk Geleneği

Arapça kökenli olup aşk ve sevgi anlamına gelen sevdâ kelimesinden¹³ türetilen "Sevdaluk", Türkçeden Boşnakçaya geçmiştir¹⁴.

Bosna'da bir köy veya mahallede, genelde birkaç sülale yaşamaktadır. Bunlar arasında sağlıklı münasebetler sağlamak için bazı İslami âdetler uygulanmaya başlanmıştır. Dağlık bölgelerde insanların uğraştıkları işler ağır olduğundan tabiatları da sert olmaktadır. Eskiden Boşnak erkekleri genelde maden, orman, tarla, inşaat gibi işlerle uğraştıkları için sert mizaçlı idiler. Onların tam tersi kadınlar çok yumuşak ve kibar bir yapıya sahiptiler. Çünkü Boşnak kadınlarının hayatı ev, avlu ve bahçe ile sınırlı olup evde ev ve mutfak işi yaparlardı. Ayrıca avluda çiçek dikme, bahçede ise sebze yetiştirme işleriyle meşgul olurlardı.

Hafif işlerle meşguliyetleri tabiatlarına yansımından dolayı aynı köy veya mahallede yaşayan farklı sülaleler arasında iyi ilişkiler sağlama görevi onlara düşerdi. Özellikle erkek çocukların arasında anlaşmazlıkların ilerlememesi için farklı sülaledeki kadınlar kendi aralarında samimi bir dostluk kurarlardı; buna Sevdaluk denirdi.

Sevdaluk, ancak iki sülaledeki kadınların arasında yapılırdı. Yalnız vurgulamak gerekir ki bu iki ailenin evleri birbirlerine yakın olurdu. İç içe yaşadıkları için ister istemez erkekler arasında bazı ihtilaflar ortaya çıkardı. Anlaşmazlıkların temelinde genelde tarla sınırı, hayvanların başkasının mallarına zarar vermesi, kuraklık zamanlarında su sıkıntısı çekilmesi, erkek çocukların kavga etmeleri gibi sebepler bulunurdu.

1. Sevdaluk Kurma Şekli

Sevdaluk, genelde emsaller arasında yapılırdı. Çünkü nesil örtüşmesi anlaşma sağlamada büyük rol oynardı. Bir sülalenin kadınlarından en büyüğü, öbür sülalenin kadınlarından en yaşlısı ile Sevdaluk başlatırdı. Mahallede yaşayan sülalelerdeki kadınlar bir arada oturduklarında veya Ramazan ayında teravih namazına sürekli birlikte camiye gittiklerinde aralarında muhabbet doğunca kadınlardan birisi öbürüne Sevdaluk dostluğu kurma teklifinde bulunurdu. Kabullenince onu eve davet eder ve ziyafet çekilirdi. Ayrıca o iki sülalenin tüm kadınları özel olarak toplanır; bu iki kadın herkesin huzurunda ayağa kalkar, küçük parmaklarını birleştirip Sevdaluk kurulduğunu ilan ederler; davetli olan kadına ev sahibi kalıcı bir şeyi hediye olarak verirdi. Eskiden maddi imkânların sınırlı olmasından dolayı genelde sık kullanılan bir mutfak eşyası; cezve ve fincan gibi elde edilmesi kolay bir şey hediye edilirdi. İade ziyarette aynı şekilde hediyeleşme olurdu. Sonra o kadınların kızları veya gelinleri kendi yaşlılarıyla da Sevdaluk doğal olarak kurulduğundan annelerinin dostluğunu karşılıklı olarak devam ettirirlerdi. Onlar artık birbirlerini öz kardeş gibi görürler; sürekli düzenlerler davetlerde birbirlerine kesinlikle yemek ikram ederlerdi.

Sevdaluk sıradan insanlarla yapılmazdı. İnsanın kişiliği, ahlakı ve maddi durumu da göz önüne alınarak sevdalar seçilirdi. Bu konuda çevreyi bilen yaşlılardan fikir alınır; onların yönlendirmesiyle ahlaki problemleri onlardan mümkün mertebe uzak durulurdu. Hanumka Terziç, Lopare ilçesine bağlı Koray kasabasına 1982'de gelin gitti. Orada genç komşusu Nermina ile

¹² S. Kulišić-P. Z. Petrović- N. Pantelić, *Srpski Mitološki Rečnik*, Beograd 1970, s. 643-645.

¹³ Osmanlı Türkçesi'ndeki "sevdalu" yani sevdalı kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Bk. James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Constantinople 1890, s. 1087-1088.

¹⁴ Bratoljub Klaić, *Riječnik Stranih Riječi*, Zagreb 1987, s. 1217.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Sevdaluk bağı kurmak istedi. Ancak Hanumka'nın kayınvalidesi Aliya buna engel oldu¹⁵. Çünkü Nermina, henüz Sevdaluk kurma konusunda hassas bir yapıya sahip değildi.

2. Sevdaluk Bağı Kurmanın Çıkış Sebepleri

Bosna'da eskiden kırsal alandan şehirlere göç fazla olmadığından köylerde nüfus kalabalık olurdu. Herkesin maddi sıkıntıları vardı. Çocukların eğitimi, ev yapılması gibi nedenlerden dolayı borç para alınmasına ihtiyaç hissedilirdi. Borç verilmesi için taraflar arasında mutlaka bir güven ortamı oluşması gerekirdi. Bunu iki tarafın kadınları sağlardı.

Sevdaluk geleneğinin uygulanmasının diğer sebebi ise, köylerde tarlalarda birbirlerine yardım edilmesidir. Özellikle harman ve ot toplama sırasında insanlar Sevdaluk bağı kurdukları sülalelerle ücretsiz olarak yardımlaşır; Sevdalar, böyle zamanlarda mutlaka sıkıntıda olan tarafa tüm aile halkıyla birlikte yardıma giderlerdi.

Bilindiği gibi Balkanlarda hep savaşlar yapılırdı. Bu yüzden bir sürü insan ölür, geride çok sayıda öksüz ve yetim kalırdı. Babasız çocuklar yurtlara verilirdi. Yurtta sahipsiz yetişen gençler dinî eğitimden ve aile terbiyesinden mahrum kalırdı. Hatta onlardan bazıları kış mevsimini sıcak bir yerde geçirmek için suç işleyip cezaevine girerlerdi. Bu tip insanlar ailelerinde ve yaşadıkları çevrelerde sık sık sorun yaşardı; kavga etme, adam yaralanma, cinayet gibi olaylara meydana karışırdı.

Bu tür sıkıntıların yaşanmaması için kadınlara büyük görev düşerdi. Yardımlaşma, dayanışma, dostluk ve buna benzer insanlar arasında ilişkiler kurma ihtiyacı hissedilirdi. Düzenli ve sağlam ailelerin kadınları sorunlu erkeklerin eşleriyle dostluk kurarlardı. Yani sorunlu bir adamdan ve onun oğullarından çevreye bir zarar gelmesin diye kadınlar Sevdaluk kurarak her türlü yardımda bulunurlardı. Bu geleneğin yaygınlık kazanması sonucu nerdeyse bir asır boyunca insanlar arasında büyük çaplı olaylar yaşanmamış; adam yaralama, cinayet, tecavüz, eşkıyalık ve hırsızlığın geniş çapta önüne geçilmiştir.

Sevdaluk, bilgi ve görgüyü artırmak için de kurulurdu. Bununla ilgili bizzat yaşadığım bir anıyı burada anlatmakta fayda var. 1979'da Teoçaklı Haliloviç sülalesinden Zikreta adlı bir kız Raziya Reciç Hanım'ın oğlu ile evlendiğinde ben de Biyelyina yakınındaki Atmaçiçi köyüne düğüne gitmiştim. Bosna âdetlerine göre düğün yemeği evde hazırlanırdı. Raziya Hanım, sevdası Halima Okanoviç Hanım'ı baş aşçısı olarak düğünde görevlendirmiş; bunun için yemek hazırlamakla meşguldü. Ben de genç kız olarak Halima Hanım'a yardımda bulunuyordum. Raziya Hanım, yemek hazırlayan kadınlara: "Ben evlendiğimde çok gençtim, yemek yapmayı beceremiyordum. Bizim köyde toprak çok verimli olunca kadınlar tarla ve bahçede çalışmaya mecbur olurdu. Onun için ev işini bilmez, yemek yapmayı beceremezdik. Baktım, Halima abla çok becerikli bir gelin. Ondan yemek ve el işi yapmayı, oturmayı kalkmayı öğrenirim diye kendisine Sevdaluk teklif ettim. Düşündüğüm gibi oldu, hatta annemden öğrenmediğim şeyleri ondan öğrendim."

Oturup kalkacak akrabası olmayanlar, kendisini boşlukta hissetmemek için çevresinde uygun bulduğu bir kadınla Sevdaluk bağı kurardı. Sadiya Haliloviç'in rahmetli yengesi Ayşa, 1935 yılında Biyelyina şehrinde Teoçak'a gelin olarak gelmiştir. Teoçak'ta akrabası olmadığı için kendisine yakın biri olması için komşusu olan kendisi gibi uzaktan gelin gelen

Paşa İslamoviç isimli bir genç gelin ile Sevdaluk kurmuştur. Paşa Hanım'la Ayşa Haliloviç'in ölünceye kadar Sevdalukları sürmüştür. Aralarında hiçbir zaman tatsız denecek bir olay yaşanmamıştır. 1980'li yıllarda Ayşa Hanım, eşi Şevki vefat ettikten sonra Biyelyina'da oturan oğlu Mustafa'nın yanına yerleşti. Fakat Teoçak'a her geldiğinde mutlaka sevdası Paşa Hanım'ı

¹⁵ Hanumka Terziç, Avusturya'da işçi, "Sevdaluk Seçme'de Aranan Şartlar" konulu görüşme, Graz, 28 Temmuz 2012.

ziyaret etmiştir. İkisinin hem kız hem de erkek evladı olduğu halde aralarında evlilikler söz konusu olmamıştır.

Aynı şekilde Sadiya Haliloviç'in yengesi merhum Nura Haliloviç, aynı yaşta olan Zineta İslamoviç Hanım'la 1930 yıllarına doğru Teoçak'a dışarıdan gelin olarak gelmişler; çevrede akrabaları olmayınca dertleşecek birisine ihtiyacı hissetmişler ve ikisi sevda olmuşlardır¹⁶.

3. Sevdaların Dikkat Ettikleri Hususlar

Sevdaluk bağları bulunanlar birbirinin arkasından dedi kodu yapmaz, onda kusur aramaz, tersine varsa kusurlarını örterlerdi. Bunun aksine hareket edenler ayıplanırdı. Hasiya Haliloviç, sevdası Zineta İslamoviç'in arkasından zaman zaman dedi kodu yapardı. Sevdaluk kurallarını çok iyi bilen eltisi Şemsa Haliloviç, onu; "*Sen nasıl sevdasın? Onun kusurlarını örteceğine aleyhinde bulunuyorsun*" diyerek ikaz ederdi.

4. Sevdaluk Uygulamasına Dair Bazı Örnekler

Teoçak'ta Haliloviç ve İslamoviç olarak bilinen iki sülale vardı. Haliloviçlerden Raifa isimli hanım, önce İslamoviç sülalesindeki Tunca isimli kadınla Sevdaluk dostluğunu başlatmıştır. Sonra Raifa'nın gelini Hasiya Tunca'nın Zineta isimli en büyük gelini ile, Raifa'nın küçük gelini Şemsa ise Tunca'nın Faketa isimli en küçük kızıyla; Raifa'nın Nafiya isimli en küçük gelini Tunca'nın Zumreta isimli küçük gelini ile Sevdaluk bağı kurmuşlar; bu iki aile adeta akraba olmuşlardır¹⁷.

Şemsa'nın 1954'te evlendiği sırada Faketa ile kurduğu Sevdaluk bağı Faketa'nın ölümüne kadar, yaklaşık altmış sene sürmüştür. Bu zaman zarfında birbirlerini bir defa olsa bile kırmamış, üzmemişlerdir. Şemsa'nın eşi Sadiya da Faketa'nın eşiyle arkadaş olmuş; bu durumda görüşmeler ailecek yapılmıştır. Her iki tarafın çocukları onları öz teyze, eşlerini de öz amca olarak kabul etmişlerdir. Bosna-Hersek savaşına kadar (1992) bu iki sevda arasındaki görüşmeler düzenli olarak sürmüş; savaş çıkınca sevda Faketa'nın oturduğu Zvornik şehrini Sırp lar işgal edince oradaki Müslüman Boşnaklar başka bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenden onların görüşmeleri dört-beş sene kesintiye uğramıştır. Savaştan sonra Şemsa Hanım ilerlemiş yaşına rağmen sevdasının nerede bulunduğunu öğrenip onu ziyaret gitmiştir.

Sevda Faketa'nın muhacirlikte uzun süre kalmasından dolayı hem maddi hem manevi hem de sağlık sıkıntıları ortaya çıkmış; Şemsa Hanım onun bu durumuna çok üzülmüş ve elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Faketa Hanım, uzun süren rahatsızlığın ardından Tuzla ili Jivinise ilçesinde vefat etmiştir. Şemsa Hanım, sevda dostunun ölümüne sanki öz kardeşi vefat etmiş gibi üzülmüş, âdeta yıkılmıştır. Şemsa Hanım hâlen ölen sevda Faketa'dan her bahsettiğinde ağlayarak :"*Ebeveynini Allah takdir eder, dostlarını ise insan kendi seçer*" der¹⁸, Faketa'nın iyi bir dost olduğunu vurgular.

Teoçak'ta Sevdaluk geleneği başka aileler arasında da yaygındı. Hemen her genç kızın veya gelinin bir sevdalığı bulunurdu. Teoçak'ta yaşayan Fatima Yusiç, Şemsa Hanım'ın amcasının kızı olup Teoçak'ta evlenmeden önce oturdukları mahalledeki Zada Mehiç adlı genç bir kızla sevdalığı vardı. Genç yaşta evlenince dertleşecek yakın bir arkadaşına ihtiyaç duyunca eşinin aynı zamanda tarla komşusu olan Emin Nakiçeviç'in Hata isimli hanımıyla tanışıp ikinci bir sevdalık

¹⁶ Nura Hanım çok bilgili bir kadındı. Sağlıkla ilgili özellikle çocuklara uygulanan tedaviden anlardı. Eskiden doktora gitme imkânı kısıtlı olduğundan dolayı Teoçak'ta herkes onu çocuğu hastalanınca çağırırdı. Sadiya Haliloviç, emekli maden işçisi, "Teoçak'ta Sevdaluk Geleneği" konulu görüşme, Teoçak, 17 Nisan 2006.

¹⁷ Şefka İslamoviç, ev hanımı, "Haliloviçlerle İslamoviçler'in Sevdaluk Kurmaları" konulu görüşme, Teoçak, 21 Şubat 2013.

¹⁸ Şemsa Haliloviç, ev hanımı, "Teoçak'ta Sevdaluk Geleneği" konulu görüşme, Teoçak, 20 Şubat 2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

dostluğu kurmuştur. Tarla komşuluğu olunca bunlar hem tarım işlerinin yapıldığı sırada tarlada hem de birbirlerine gidip gelerek evlerde görüşmüşlerdir. Fatima Hanım'ın sevdası Hata, kendi tarlalarında ekilenleri bekler, bu arada evi uzakta olan Fatima Hanım'ın tarlasının mahsulâtını da gözetirdi. Fatima Hanım'ın ahır da o tarlada idi. Gidemediği zamanlarda sevdası Hata onun inekleriyle ilgilenir, kendi malı gibi onlara sahip çıkardı¹⁹. Fatima Hanım şuanda 83 yaşındadır. Sevdasıyla hâlâ sevdalığı devam etmektedir.

Bosna'da Sevdaluk geleneği Teoçak dışında da yaygındı. Şemsa Haliloviç'in annesi Muyesira aslen Zvornikli olup Teoçaklı Hasan Veyzoviç ile evlenmiştir. Şemsa Hanım'ın anlattığına göre annesinin memleketinde de bu adet vardı. Muyesira, genç kız iken mahallesindeki bir genç kızla Sevdaluk bağı kurmuştur. Muyesira, Teoçak'a gelin olarak gelince bu âdeti eşinin memleketinde de devam ettirmiş; yaşıtı olan Zineta isimli bir komşusuyla Sevdaluk kurmuş ve bu bağ Zineta'nın genç yaşta ani bir hastalığın ardından 1947 yılında vefat etmesine kadar devam etmiştir.

Hâlen sağ olan Teoçaklı Halima Okanoviç evlenince Biyelyina şehrine 15 km olan Atmaçığı köyünde kendi yaşındaki komşusu olan Raziya Redzic isimli kadınla 1950'li yıllarda Sevdaluk kurmuştur. İkisinin ikişer çocuğu olmuştur. Halima Hanım genç yaşta dul kalınca oturup kalkacağı kimselere çok dikkat etmek zorunda kalmıştır. Raziya'nın eşi uzaklarda çalıştığı için çok nadir evde bulunuyor, bu nedenle Halima Hanım köyde tek o kadınla oturup kalkmıştır.

Sevdaluk dostluğu, daha genç kız iken de kurulabilirdi. Teoçak'ın ileri gelen ailelerinden Hüseyin Veyzoviç'in kızı Makbula, genç kız iken yaşadığı Teoçak kasabasında Halida Mehiç isimli komşu kızı ile Sevdaluk dostluğu kurmuştur. Bu, Makbula Biyelyina şehrinin Yanya kasabasına gelin gidinceye kadar sürmüştür. İki de uzak yerlere gelin gidince çok sık görüşemez olmuşlar; bununla birlikte bağlarını koparmamışlardır. Nitekim Makbula Hanım, değişik vesilelerle nadir de olsa kocasının memleketinden kendi memleketi Teoçak'a gittiğinde sevdası Halida ile görüşme fırsatı bulmuş; hasret gidermişlerdir.

5. Sevda Dostluğunun Çocuklara Yansıması

Sevdaluk bağı kurulduktan sonra iki tarafın çocukları karşılıklı olarak kadınları teyze olarak bilir, ona göre hareket ederlerdi.

Yukarıda bahsedildiği gibi Haliloviç ailesinin çocukları, İslamoviçler'in kadınlarını öz teyze olarak kabul edip sevmişlerdir. Onlar da Haliloviçler'in kadınlarına öz teyze gibi sıcaık davranmışlardır. Sevdaluk bağı olan kadınlar kendi aralarında nasıl samimi iseler çocukları da samimiydiler. Sevdaluk bağı kuranların çocukları, başka ailelerin çocuklarıyla zaman zaman dövüşür, fakat kendi aralarında iyi anlaşırldı. Çünkü Sevdaluk olan anneleri çocukları arasında bir husumet olmasın diye çok çaba gösterirlerdi. Sevdaların çocukları birbirlerine küfür de etmezlerdi. Mahallede erkek çocuklar top oynarken hep birbirlerine küfür ederler ve argo konuşurlardı. Ama Haliloviçlerle İslamoviçler'in çocukları böyle davranışlarda bulunmazlardı.

Bu vesileyle iki ailenin çocuklar da küçük yaştan itibaren birbirleriyle kaynaşırlardı. Öz kardeş gibi gördükleri için kız ve erkek çocuklar arasında evlilik de olmazdı. Çünkü Boşnaklarda akraba evliliği geleneği yoktur. Hem kanunen yasaktır hem de sağlık açısından sakıncalı görülmektedir.

¹⁹ Fatima Yusiç, ev hanımı, "Teoçak'ta Sevdaluk Geleneği" konulu görüşme, Teoçak, 20 Şubat 2013.

Sonuç

Bosnalı Müslüman kadınlar, Hz. Peygamber'in Muâhât, Türklerin Bâciyân-ı Rûm adını verdikleri örgütlenme şeklini örnek alarak kendi aralarında Sevdaluk adını verdikleri dostluk bağı kurmuşlardır. Bu makalede Tuzla-Teoçak'ta ki Sevdaluk uygulaması esas olarak ele alınmış; bununla birlikte çevre il ve ilçelerden örnekler verilmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan Balkan topraklarında sürekli sıkıntılar yaşanmış; bu süreçte Bosnalı Müslüman kadınlar kendi aralarında kurdukları Sevdaluklarla benliklerini, hatta dinlerini korumayı başarmışlardır. Bu sayede Boşnakların asimile olmalarının önüne geçilmiş; 1994'te Bosna-Hersek Devleti'nin kurulmasına alt yapı oluşturulmuştur.

Savaş sonrasında yaşanan yeni süreçte Bosna'daki Müslümanları ayakta tutan geleneklerden Sevdaluk unutulmaya başlanmıştır. Bu ve buna benzer kökeni tarihin derinliklerine inen örf ve âdetlerin tekrar ortaya çıkarılıp hayata geçirilmesine alt yapı oluşturulması için benzer konularda çalışmalar yapılması Boşnaklar için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ALGÜL, Hüseyin, "Ensar", *DİA*, XI, İstanbul 1995.
- , "Muâhât", *DİA*, XXX, İstanbul 2005.
- Âşikpaşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1332, s. 205.
- BAYRAM, Mikâil, *Bâciyân-ı Rûm*, Konya 1987.
- DJURDJEV, Branislav, "Bosna-Hersek", *DİA*, VI, İstanbul 1992, 297-305.
- HANGİ, Antun, *Život i Običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1906.
- KLAİĆ, Bratoljub, *Riječnik Stranih Riječi*, Zagreb 1987, s. 1217.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F., "Bâciyân-ı Rûm", *DİA*, IV, İstanbul 1991, s. 415.
- KULIŠIĆ, S-P. Z. Petrović,-N. Pantelić, *Srpski Mitološki Rečnik*, Beograd 1970.
- LAZARO, Nikola, *Srbija Tokom Rata 1876 Godine*, Beograd 2006.
- ÖNKAL, Ahmet, "Akabe Biatları", *DİA*, II, İstanbul 1989.
- PANTELIĆ, N., bk. Kulišić, S.
- PETROVIĆ, P. Z., bk. Kulišić, S.
- RECKENDORF, H., "Ensâr", *İslâm Ansiklopedisi*, IV, İstanbul 1964, s. 276-277.
- REDHOUSE, James W., *Turkish and English Lexicon*, Constantinople, 1890, s. 1087-1088.
- STEVANOVIĆ, Mira, "Bratimljenje u Crkvi", *Sačuvajmo od Zaborava Časopis*, S. XI, s. 23-29.
- SARAÇ, Tahsin, *Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayını, no. 423

Canlı Kaynaklar

- HALİLOVIĆ, Şemsa, ev hanımı, "Teoçak'ta Sevdaluk Geleneği" konulu görüşme, Teoçak, 20 Şubat 2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

-
- HALİLOVİÇ, Sadiya, emekli maden işçisi, “Teoçak’ta Sevdaluk Geleneği” konulu görüşme, Teoçak, 17 Nisan 2006.
- İSLAMOVIÇ, Şefka, ev hanımı, “Haliloviçlerle İslamoviçler’in Sevdaluk Kurmaları” konulu görüşme, Teoçak, 21 Şubat 2013.
- TERZİÇ, Hanumka, Avusturya’da işçi, “Sevdaluk Seçme’de Aranan Şartlar” konulu görüşme, Graz, 28 Temmuz 2012.
- YUSİÇ, Fatima, ev hanımı, “Teoçak’ta Sevdaluk Geleneği” konulu görüşme, Teoçak, 20 Şubat 2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

